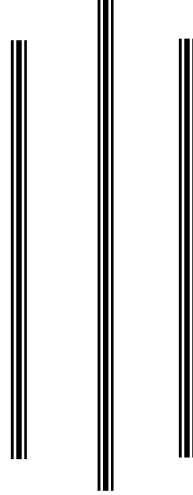
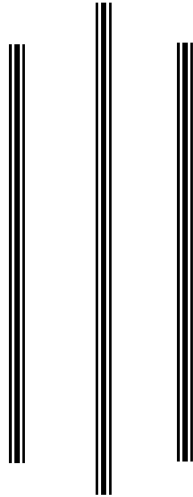

प्यूठान जिल्ला सुजिनपुर गाउँका मगर जातिको
सांस्कृतिक तथा सामाजिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत
समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि
तयार पारिएको शोधपत्र

शोधकर्ता
खेमराज शर्मा
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुर
२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर

सिफारिस - पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको आशिक आवश्यकता पुर्तिका लागि मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा श्री खेमराज शर्माले “प्यूठान जिल्ला सुजिनपुर गाउँका मगर जातिको सांस्कृतिक तथा सामाजिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन” विषयमा यो शोधपत्र तयार गर्नु भएको छ । म यो शोधपत्रलाई आवश्यक मुल्याङ्कनको लागि सिफारीस गर्दछु ।

मिति : २०६८/१/१२

.....
प्रा.डा. पदमलाल देवकोटा
समाजशास्त्र/मानवशास्त्र
केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय,
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्रसंकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विषयमा श्री खेमराज शर्माद्वारा 'प्यूठान जिल्ला सुजिनपुर गाउँका मगर जातिको सांस्कृतिक तथा सामाजिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन' विषयमा लेखिएको यो सोध पत्र स्नातकोत्तर उपाधिको लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

मिति २०६८/०१/२२

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

विभागिय प्रमुख

.....

प्रा.डा. ओम गुरुङ

शोध निर्देशक

.....

प्रा.डा. पदमलाल देवकोटा

वाह्य परिक्षक

.....

डा. लय प्रसाद उप्रेती

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अर्न्तगत समाजशास्त्र/मानवशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपुर्तिकालागि यो शोधपत्र प्रस्तुत गरिएको हो । यस शोधपत्रमा 'प्यूठान जिल्ला सुजिनपुर गाउँका मगर जातिको सांस्कृतिक तथा सामाजिक पक्षको एक समाजशास्त्रीय अध्ययन' गरिएको छ ।

मेरो यस अध्ययनलाई पुर्ण गर्नका लागि सहयोग पुऱ्याउनु हुने सम्पुर्ण सहयोगीहरु प्रति म कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । सर्वप्रथम, शोधपत्र तयार गराउन शोधप्रस्ताव तयार गर्दा देखि शोधपत्रको अन्त्य सम्म आफ्नो अमूल्य समय दिएर आवश्यक सुझाव र निरिक्षण गरी पुर्ण सहयोग गर्नुहुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका आदरणिय गुरु प्रा.डा. पदमलाल देवकोटा प्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्न चाहन्छु ।

समाजशास्त्र/मानवशास्त्र केन्द्रीय विभागका प्रमुख प्रा.डा. ओम गुरुङ लगायत सम्पुर्ण कर्मचारी प्रति पनि हार्दिक आभार प्रकट गर्न चाहन्छु । साथै मेरो यस अध्ययन कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनु हुने हंशपुर-५ सुजिनपुरका सम्पुर्ण महानुभावहरु, मेरा सहकर्मि शिक्षक साथीहरु हरेक क्षणमा साथ दिने श्रीमती सिता शर्मालाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा आफ्नो कार्यव्यस्तताको वावजुत पनि छोटो समयमा परिश्रम पुर्वक शोधपत्रलाई प्राविधिक रुपमा सहयोग गर्नुहुने पिस कम्युनिकेसनसलाई समेत धन्यवाद प्रकट गर्न चाहन्छु ।

श्री खेमराज शर्मा
कीर्तिपुर, काठमाडौं
२०६८ वैशाख

विषय सूची

सिफारिस पत्र	
स्वीकृति पत्र	
कृतज्ञताज्ञापन	
तालिका सूची	
चित्र सूची	
	पेज नं.
अध्याय - एक	१
१. परिचय	१
१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२. समस्याको कथन	५
१.३. अध्ययनको उद्देश्यहरु	७
१.४. अध्ययनको महत्व एवं सान्दर्भिकता	७
अध्याय - दुई	९
२. सन्दर्भ साहित्यको समिक्षा	९
२.१ सैद्धान्तिक दृष्टिकोण	१०
२.२ मगर जातिको बारेमा भएका अध्ययनहरु	१२
अध्याय - तीन	१७
३. अनुसन्धान पद्धति	१७
३.१ अध्ययन क्षेत्र छनौटको औचित्य	१७
३.२ अनुसन्धान ढाँचा	१८
३.३ समग्र, नमुना र नमुना छनौट	१८
३.४ तथ्याङ्कको श्रोत र प्रकृति	१८
३.५ तथ्याङ्क संकलनको विधि	१९
३.५.१ प्रश्नावली	१९
३.५.२ अर्ध सहभागी अवलोकन पद्धति	२०
३.५.३ मुख्य सूचनादातासंगको अन्तर्वार्ता	२०
३.६ तथ्याङ्कको प्रस्तुति एवं विश्लेषण	२०
३.७ अध्ययनको सिमाहरु	२१
अध्याय - चार	२३

४. अध्याय क्षेत्रको परिचय	२३
४.१ भौगोलिक अवस्था	२३
४.२ अध्ययन क्षेत्र हंशपुर गाउँ विकास समिति	२५
४.३ प्राकृतिक सम्पदा	२६
४.३.१ वन	२६
४.३.२ भूमि	२६
४.३.३ पानी	२७
४.३.४ हावापानी	२७
४.४ जनसंख्या विवरण	२७
४.५ सामाजिक, आर्थिक अवस्था	३०
४.६ विकासका पुर्वाधारहरु	३०

अध्याय - पाँच	३२
५. सामाजिक तथा सांस्कृतिक अवस्था	३२
५.१ उत्पत्ति	३२
५.२ सामाजिक अवस्था	३७
५.२.१ जनसंख्याको अवस्था	३७
५.२.२ पारिवारिक अवस्था	३९
५.२.३ शैक्षिक अवस्था	४१
५.२.४ वैवाहिक अवस्था	४३
५.२.५ जग्गा जमिनको अवस्था	४५
५.२.६ पेशागत अवस्था	४८
५.२.७ आर्थिक अवस्था	५०
५.२.८ पशुपालन	५१
५.२.९ घरको बनावट	५३
५.३ सांस्कृतिक पक्ष	५४
५.३.१ जीवन चक्रिय संस्कारहरु	५५
५.३.१.१ जन्म	५५
५.३.१.२ न्वारान	५६
५.३.१.३ अन्न प्रासन	५६
५.३.१.४ छेवर	५७
५.३.१.५ विवाह	५७
५.३.१.६ मृत्यु संस्कार	५९
५.३.२ धर्म	६०

५.३.३ थर/गोत्र	६०
५.३.४ भाषा	६१
५.३.५ भेषभुषा र खानपान	६२
५.३.६ चाडपर्व र पुजाआजाहरु	६४
५.३.६.१ वैशाखे पुर्णिमा	६४
५.३.६.२ साउने सक्रान्ती पर्व	६४
५.३.६.३ माघे सक्रान्ति	६५
५.३.६.४ चैते दशै	६५
५.३.६.५ तिज	६५
५.३.६.६ बडा दशै	६६
५.३.६.७ तिहार	६६
५.३.६.८ कूल पुजा	६७
५.३.६.९ पुर्वेली बाजे बज्यैको पुजा	६८
५.३.७ नातेदारी व्यावस्था	६९
५.३.८ महिलाको अवस्था	७०

अध्याय - छ

६. सामाजिक तथा सांस्कृतिक परिवर्तन र यसको प्रभाव	७१
६.१ जीवन चक्रीय संस्कारहरु	७२
६.२ धर्म	७३
६.३ भेष भुषा	७४
६.४ खानपिन	७६
६.५ शिक्षा र स्वास्थ्य	७८
६.६ रहन सहन र रितिरिवाज	८०
६.७ चाडपर्वहरु	८१
६.८ पुजा आजा	८३
६.९ महिला र पुरुषको सम्बन्ध	८४
६.१० मगर जातिमा भएका असल जातिय अभ्यासहरु	८५

अध्याय - सात

७. सारांश, पत्ता लगाइएका मुख्य मुख्य कुराहरु, निश्कर्ष र भविष्यमा गरिने अनुसन्धान प्रति सुझाव	८७
	८७

७.१ सारांश	८७
७.२ पत्ता लगाइएका मुख्य मुख्य कुराहरु	८९
७.३ निश्कर्ष	९२
७.४ भविष्यमा गरिने अनुसन्धान प्रतिको सुझावहरु	९२

सन्दर्भ सामाग्री

अनुसूची १

प्रश्नावलीहरु

अनुसूची २

मुख्य सुचनाताहरु सँग लिएको अन्तरवार्ता सूची

तालिका सूची

पेज नं.

तालिका नं. १	प्यूठान जिल्लाको जाति जनजातिहरुको जनसंख्या विवरण	२४
तालिका नं. २	हंशपुर गा.वि.सं. को जनसंख्या विवरण	२८
तालिका नं. ३	हंशपुर गा.वि.सं. को जातिगत जनसंख्या वितरण	२९
तालिका नं. ४	सुजिनपुरको लिङ्गगत जनसंख्याको अवस्था	२९
तालिका नं. ५	लिङ्ग र उमेर अनुसारको जनसंख्याको अवस्था	३७
तालिका नं. ६	घरधुरी संख्याका आधारमा पारिवारीक बनौट	४०
तालिका नं. ७	पारिवारीक सदस्य संख्या	४०
तालिका नं. ८	अध्ययन क्षेत्रका मानिसहरुको शैक्षिक अवस्था	४२
तालिका नं. ९	वैवाहिक अवस्था	४४
तालिका नं. १०	जग्गा जमिनको अवस्था	४६
तालिका नं. ११	खान पुग्ने अवधि	४७
तालिका नं. १२	मगरहरुको मुख्य पेशागत अवस्था	४९
तालिका नं. १३	नमुना छनौटमा परेका घरधुरीका मासिक आम्दानी	५०
तालिका नं. १४	पशुपालन	५२
तालिका नं. १५	घरहरुको बनावट	५३
तालिका नं. १६	थर र गोत्र	६१
तालिका नं. १७	जीवन चक्रीय संस्कारहरुको परिवर्तको अवस्था	७२
तालिका नं. १८	धर्ममा आएको परिवर्तन	७३
तालिका नं. १९	भेषभुषामा आएको परिवर्तन	७४
तालिका नं. २०	मगरहरुको खानपिनमा आएको परिवर्तन	७६
तालिका नं. २१	जाँड रक्सीको प्रयोग	७७
तालिका नं. २२	शिक्षामा देखिएको परिवर्तको अवस्था	७८
तालिका नं. २३	विरामी पर्दा उपचार गर्न जाने ठाउँ वा स्थान	७९
तालिका नं. २४	रहनसहन र रितिरिवाजमा आएको परिवर्तन	८१
तालिका नं. २५	चाडपर्वहरुमा आएको परिवर्तन	८२
तालिका नं. २६	पुजाआजा गर्ने तरिकामा परिवर्तन	८४
तालिका नं. २७	महिला र पुरुष विचको सम्बन्ध	८५

चित्र सूची

पेज नं.

चित्र नं. १ उमेर र लिङ्ग अनुसार जनसंख्या	३९
चित्र नं. २ अध्ययन क्षेत्रका मानिसहरुको शैक्षिक अवस्था	४३
चित्र नं. ३ वैवाहिक अवस्था	४५
चित्र नं. ४ खान पुग्ने अवधि	४७
चित्र नं. ५ घरधुरीको मासिक आम्दानी	५१
चित्र नं. ६ घरहरुको वनौट	५४
चित्र नं. ७ भेषभुषामा आएको परिवर्तन	७५
चित्र नं. ८ जाँड रक्सीको प्रयोग	७८
चित्र नं. ९ विरामी पर्दा उपचार गर्ने ठाउँ	८०
चित्र नं. १० चाडपर्वमा आएको परिवर्तनको अवस्था	८३